

формування сучасної української національної ідентичності, оскільки забезпечує зв'язок поколінь і створює спільний наратив минулого. Формування ідентичності через пам'ять є тривалим процесом, який потребує постійної рефлексії та захисту від зовнішніх інформаційних маніпуляцій. У контексті російсько-української війни вона виступає як потужний чинник консолідації суспільства, сприяє зміцненню ціннісних орієнтацій і підвищенню рівня самоідентифікації.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. П. Подолати минуле: Глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 432 с.
2. Касьянов Г. В. Past Continuous: Історична політика 1980-х – 2000-х: Україна та сусіди. Київ : Laurus, 2018. 420 с.
3. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з франц. Андрій Рєпа. Київ : Кліо, 2014. 272 с.
4. Васильєв О. Альбвакс Моріс. *Національна та історична пам'ять: словник ключових термінів* / кер. авт. кол. А. М. Киридон. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. 436 с.
5. Презентація результатів соціологічного дослідження Українського інституту національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/pres-centr/anonsy-podiy/prezentaciya-rezultativ-sociologichnogo-doslidzhennya-ukrayinskogo-institutu-nacionalnoyi-pamyati>

КОНДРАТЬЄВ Ігор Михайлович,
доцент кафедри теорії, історії
та філософії права навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат філософських наук

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Проблематика національної ідеї належить до числа тих інтелектуальних і суспільних феноменів, що не втрачають актуальності впродовж століть. Для України ця тема має особливе значення, адже процес формування модерної нації відбувався в умовах бездержавності, колоніальної залежності та систематичного обмеження культурних прав. У таких обставинах національна ідея стала не лише концептом політичної думки, а й формою збереження історичної пам'яті, мови, традицій і цінностей.

У сучасному науковому дискурсі національна ідея розглядається як інтегративний чинник, що об'єднує суспільство навколо спільних історичних

наративів, символів та стратегічних цілей. Українська національна ідея, сформована під впливом історичних викликів, стала підґрунтям для розвитку політичної нації, а також ключовим елементом української ідентичності. Проблема національної ідеї посідає центральне місце в дослідженні української ідентичності. В умовах багатовікової бездержавності, колоніальної залежності, політики русифікації та сучасних викликів повномасштабної війни проти України питання змісту й ролі національної ідеї набуває не лише теоретичного, а й екзистенційного значення. Вона постає як чинник самоусвідомлення народу, основа культурної самовизначеності та політичної суб'єктності. Національна ідея не зводиться до політичного гасла або абстрактної формули. Вона є синтезом історичної пам'яті, культурних цінностей, мовної спільності, уявлень про свободу, державність і гідність. Українська національна ідея формувалася в складних історичних умовах і набувала різних форм у різні періоди, проте її ядро залишалося незмінним: прагнення до свободи, самовизначення та збереження власної культурної самобутності.

Національна ідея у світоглядно-філософському розумінні постає як система цінностей, ідеалів і стратегічних цілей, що об'єднують народ у прагненні до самореалізації. В українській традиції національна ідея пов'язана передусім із ідеєю державної самостійності, культурної автономії та захисту мови. Уже на початку ХХ століття цю проблематику чітко окреслив Микола Міхновський [1], де наголосив на необхідності усвідомлення українцями себе окремою політичною нацією. Автор підкреслював, що без чітко сформульованої національної ідеї народ приречений залишатися об'єктом чужої політики. У цьому контексті національна ідея виступає як передумова суб'єктності.

Інший важливий вимір проблеми пов'язаний із духовною та культурною самобутністю. Дмитро Донцов [2] розглядав національну ідею як активну силу, що мобілізує суспільство до боротьби за власне майбутнє. Хоча його концепція має полемічний характер, у ній чітко простежується думка про те, що ідентичність не може існувати без волі до самоствердження. Донцов наголошував на значенні духовної енергії нації, яка проявляється у культурі, традиціях та історичній пам'яті. Таким чином, національна ідея постає не лише як політичний проєкт, а як внутрішній імператив.

Проблема збереження культурної самобутності особливо гостро постала в умовах радянської доби. У праці «Інтернаціоналізм чи русифікація?» [3] Іван Дзюба проаналізував суперечність між декларованим інтернаціоналізмом та фактичною політикою русифікації. Автор переконливо довів, що обмеження функціонування української мови та культури призводить до поступового розмивання ідентичності. Звідси випливає важливий висновок: національна ідея неможлива без мовної та культурної самодостатності. Мова виступає не просто засобом комунікації, а носієм історичної пам'яті та світоглядних орієнтирів.

Філософський вимір національної ідеї ґрунтовно осмислено Мирославом Поповичем у книзі «Філософія свободи» [4]. Дослідник простежує еволюцію української самосвідомості від козацької доби до сучасності. Він показує, що національна ідея змінюється разом із суспільством, проте зберігає ядро, пов'язане з прагненням свободи та гідності. Попович наголошує, що українська ідентичність формується на перетині європейських цінностей і власного історичного досвіду. У цьому сенсі національна ідея є відкритою системою, здатною до розвитку, але не до самозаперечення. Історичне підґрунтя української ідентичності глибоко розкрито у фундаментальній праці Михайла Грушевського «Історія України-Руси» [5], де автор доводив безперервність історичного розвитку українського народу, що мало принципове значення для утвердження його національної суб'єктності. Історична пам'ять у цьому контексті стає важливою складовою національної ідеї, адже вона формує відчуття спадкоємності поколінь. Без усвідомлення власної історії нація втрачає внутрішню опору.

Сучасне розуміння національної ідеї виходить за межі вузького етнічного трактування. Воно охоплює громадянський вимір, який об'єднує представників різних культур навколо спільних цінностей державності та свободи. Українська ідентичність сьогодні ґрунтується на принципах демократизму, поваги до прав людини та європейського вибору. Проте її ядро залишається незмінним, це усвідомлення належності до української культурної та історичної спільноти. Таким чином, національна ідея в українському контексті виконує інтегративну, мобілізаційну та світоглядну функції. Вона сприяє консолідації суспільства, формує ціннісні орієнтири та визначає стратегічний напрям розвитку держави. Саме тому її можна розглядати як фундаментальний чинник української ідентичності, що забезпечує спадкоємність поколінь і перспективу майбутнього. У сучасних умовах національна ідея виконує консолідуючу функцію, сприяє зміцненню громадянської солідарності та визначає стратегічні орієнтири розвитку держави. Її осмислення потребує подальших міждисциплінарних досліджень, адже саме через неї українська спільнота усвідомлює себе як суб'єкта історії.

Список використаних джерел

1. Міхновський М. Самостійна Україна. Київ : Діокор, 2002. 80 с.
2. Донцов Д. Націоналізм. Київ : RAINSHOUSE. 2025. 320 с.
3. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? Мюнхен, 1968. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/966-518-110-6/966-518-110-6.pdf>
4. Попович М. Філософія свободи. Х. : Фоліо, 2018. 526 с.
5. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 1-10. Київ : «Наукова думка», 1991-1998.

